

Марина МИТРЕВСКА

1. ТРЕТМАНОТ НА ЦИВИЛНАТА ОДБРАНА ВО НАТО

Во периодот од 1945 до 1949 година, западноевропските земји и нивните северноамерикански сојузници беа соочени со сè понагласените потреби за економска реконструкција и со сè поизразената експанзионистичка политика на Советскиот Сојуз.

Во тој поглед, со веќе исполнети воени обврски за намалување на воените состави на вооружените сили на западните земји, Советскиот Сојуз продолжи да ги одржува своите вооружени сили во полна готовност. Исто така, со оглед на декларираниите идеолошки цели на советската Комунистичка партија, по завршувањето на Втората светска војна, за западните земји станува евидентно дека барањата за почитување на *Повелбата на Обединетите нации* и меѓународните договори (склучени кон крајот на Војната) не ја гарантираат националната сувереност на демократските земји. Од тој аспект, тие се соочени со опасности од надворешна агресија или од внатрешна субверзија, од наметнување на недемократски форми на владеење и од репресија на ефективната опозиција и од непочитување на основните човекови и граѓански права и слободи во многу централни и источноевропски држави.

Во периодот од 1947 до 1949 година се случува серија драматични политички настани. Ова подразбираше директни закани на суверенитетот на Норвешка, Грција и Турција. Настана комунистички удар во Чехословачка и илегална блокада на Берлин.

Потпишувањето на *Бриселскиот договор*, во март 1948 година, ја означува определбата на петте западноевропски земји - Белгија, Франција, Луксембург, Холандија и Обединетото Кралство (Вел. Британија), да развијат заеднички одбранбен систем и да ги зајакнат меѓусебните врски на начин кој би им дал право да се бранат од идеолошки, политички и воени загрозувања на нивната безбедност.¹ Во тој поглед, следеа преговорите со САД и Канада за формирање единствена Северно-атлантска алијанса, базирана врз безбедносни гаранции и врз меѓусебно ветување на Европа и Северна Америка. Данска, Исланд, Италија, Норвешка и Португалија беа поканети да бидат партиципенти во овој процес.² Овие преговори кулминираа со потпишувањето на *Вашингтонскиот договор* од април 1949 година, со кој е утврдено да се изгради заеднички безбедносен систем, засно-

¹ NATO-Handbook, 1992, 199.

² Ibid.

ван врз партнерството меѓу дванаесетте земји потписнички на *Доѓоворот*. Во 1952 година, кон *Доѓоворот* пристапуваат Грција и Турција. Сојузна Република Германија ѝ се придружи на *Алијанса* во 1955, а Шпанија во 1982 година.³

Според тоа, *Алијанса* беше формирана врз основа на договор на државите членки кои на доброволна основа се приклучија по јавна дебата и по соодветен парламентарен процес. *Доѓоворот* ги поддржува нивните индивидуални права, како и нивните меѓународни обврски во согласност со *Повелбата* на *Обединетиите нации*. Таа ја обврзува секоја држава-членка на поделба на ризикот и одговорностите, како и на бенефициите од колективната безбедност.

1.1. ОСНОВНИ ЦЕЛИ И ПРИНЦИПИ НА НАТО

НАТО е политичко-воена организација во која земјите членки ја сочувуваат својата потполна сувереност и независност. Според тоа, нејзина суштинска намера е да ја заштитува слободата и безбедноста на сите нејзини членови со политички и воени дејства, во согласност со принципите на *Повелбата* на ООН и со договорот склучен меѓу нив. Во тој поглед, во *Северноатлантскиот доѓовор* се утврдени основните цели и принципи на постоењето и функционирањето на НАТО.

Северноатлантскиот доѓовор претставува политичка рамка за еден меѓународен сојуз, моделиран да спречи или да одврати агресија. Во таа смисла, *Доѓоворот* овозможува континуирана соработка и консултации на политичко, економско и воено поле. *Доѓоворот* е со неопределено време на важност, а текстот се состои од 14 члена, на кои им претходи преамбула.

Во преамбулата се нагласува дека *Алијанса* е креирана во согласност со принципите на *Организацијата на обединетиите нации*, притоа почитуваќи ги нејзините главни цели. Тоа значи дека земјите потписнички на *Доѓоворот* се определуваат да ја штитат слободата и заедничкото наследство на нивните работи, почитувајќи ги принципите на демократијата, индивидуалните слободи и владеењето на правото. Понатаму, во преамбулата се вели дека земјите потписнички на *Доѓоворот* ја изразуваат својата волја да живеат во мир со сите народи и со сите влади. Оттука, реafirмирајќи ја својата борба врз принципите на *Обединетиите нации*, тие преземаат обврска да го штитат мирот и меѓународната безбедност и да придонесат да се сочува и одржи стабилноста и благосостојбата на земјите од Северноатлантското

³ Ibid, 200.

подрачје, сè со цел да се избегнат опасностите за меѓународниот мир, безбедноста и правдата.

Од анализата на содржината на *Северноатлантскиот договор* јасно произлегуваат целите и принципите на НАТО, врз чија основа тој функционира. Во тие цели спаѓаат:

- одбраната на слободата на земјите потписнички на *Договорот*;
- остварување постојана соработка и консултации меѓу земјите потписнички на политичко, економско и воено поле;
- заштита на мирот и меѓународната безбедност и
- унапредување на стабилноста и благосостојбата на земјите од Северноатлантското подрачје.⁴

Принципите врз кои се заснова формирањето на НАТО се следниве:

- решавање на меѓународните спорови со мирољубиви средства;
- воздржување од закана или употреба на сила;
- елиминирање на конфликтите во меѓусебните односи;
- развивање на економска соработка и
- самоодбрана или заемна одбрана во случај на напад на некоја од земјите потписнички.

Од изложените цели и принципи, врз кои е формиран НАТО, може да се констатира дека НАТО е организација која ѝ служи на *Алијансиа*, има одбранбен карактер од сите видови загрозувања на земјите членки, односно, НАТО е практичен израз од ефективните напори на нејзините членови за поддршка на нивните заеднички интереси.

2. НОВАТА ЕВРОПСКА БЕЗБЕДНОСНА АРХИТЕКТУРА

По тектонските нарушувања во Средна и Источна Европа, како и на Балканот, а особено по распаѓањето на *Варшавскиот договор* и неспособноста на Европската унија поефикасно да влијае врз отворените кризни жаришта на просторите на поранешна СФРЈ и поранешниот Советски Сојуз, се интензивираа расправите околу судбината на НАТО и неговата улога⁵ во креирањето на новата европска безбедносна архитектура. Имено, тие расправи се движеа во еден широк дијапазон. Во тој поглед, внимание заслужуваат некои оценки и ставови изнесени во една студија за реформирање на НАТО, во која, меѓу другото, се укажува дека НАТО би бил осуден на смрт, доколку не би бил подготвен да се приспособи на новонастанатите драматични и драстично променети околности во Европа, но и во светот.

⁴ NATO-Handbook, 1992, 201

⁵ С. Димишковски, цит. дело, 141.

Сепак, се чини дека е општоприфатена оценката во студијата, утрешнината на западниот воен сојуз може да ја гарантира само неговата способност да биде гарант на безбедноста, но не само во рамките на *Сојузои*, туку и надвор од своето подрачје. Оттука, се наметнува прашањето: *На што се должи тоа?* Одговорот е во границата која со децении ја определуваа неговата стратегија, што беше воспоставена по Втората светска војна, која повеќе не постои.

Со оглед на главните одлуки и целта на неговото постоење, може да се констатира дека НАТО и понатаму продолжува да игра клучна улога во изградбата на траен мир во Европа и во создавањето на Нова Европа, како простор за соработка и просперитет.

Впрочем, последните промени што се случија во Европа не можат да бидат целосно упатени само на една институција, туку можат да бидат само рамка за меѓусебно поврзување, заедничко поврзување на институциите од Европа и Северна Америка во еден систем од меѓусебни односи и заемна поддршка. Гледано од тој аспект, сите активности насочени кон изградбата на новата европска безбедносна архитектура значат приближување на целите, со уверување дека НАТО, ОБСЕ, *Европската унија*, *Западноевропската унија* и *Советоите на Европа* имаат мотиви и со своите активности се надополнуваат едни со други. Во овие односи од големо значење е меѓусебната соработка во обидот за спречување на нестабилноста и поделбите што можат да се појават како резултат на разни причини (економските разлики, национализмот и сл.).

2.1. УЛОГАТА НА НАТО

Во изградбата на новата безбедносна архитектура на Европа се наметнува прашањето: *Која е улогата на НАТО?* Неговата улога произлегува од стратегискиот концепт, според кој за вистинско подобрување на безбедноста на членките на НАТО ќе обезбеди:

- повеќе да нема соочување со старата закана од масовен напад;
- одржување, пред сè, на стратегиски баланс и готовност за соочување со секој вид ризик на безбедноста што може да доведе до нестабилност или заостреност на односите;
- одржување на основната трансатлантска линија како демонстрација на значајно присуство на северноамериканските сили во Европа, потпирајќи се на нејзината трајна вредност;
- целосна реализација на отворениот пристап кон стабилноста и безбедноста, опфаќајќи ги политичките, економските,

социјалните аспекти и аспектите на околината значајни за одбраната;

- политиката на безбедност да се темели на три заемни елементи: дијалог, соработка и одржување на колективната одбранбена способност.⁶

Значи, улогата на НАТО во новата европска безбедносна архитектура е да ги одржува своите чисто одбранбени сили, нејзиното колективно уредување, засновано на интегрирана воена структура, преку подобра соработка, координација и развој на сопствени мешани конвенционални и нуклеарни сили, кои ќе ги усогласат своите нови задачи, станувајќи помали и пофлексибилни.

Исто така, европскиот безбедносен идентитет и улогата на одбраната имаат влијание врз идното засилување на *Алијансаџа*, а ќе се остварува со:

- засилување на интегритетот и ефикасноста;
- зголемување на улогата и одговорноста на Европските членки на *Алијансаџа*;
- засилување на основната трансатлантска линија како гаранција на *Алијансаџа* за целосно одржување на стратегиско единство и индивидуалност во безбедноста на сите членки на НАТО.⁷

Сето ова доведе до обострано сознание за потребата од засилување на врските и консултациите меѓу *Европската унија*, *Зайадно-европската унија* и НАТО, со што ќе се настојува сојузниците што тесно не учествуваат во развојот на европскиот идентитет, во одбраната, политиката и безбедноста, да бидат соодветно вклучени во донесувањето одлуки што можат да имаат директно влијание врз нивната безбедност. Оттука, нивната меѓусебна соработка може позитивно да влијае врз успешното градење на новиот европски безбедносен идентитет.

Исто така, од голема важност се и соработката и консултациите на НАТО со земјите од Централна и Источна Европа. Тие се насочени кон безбедноста и кон прашањата по кои *Алијансаџа* може да ги понуди своите искуства и знаења, какви што се планирањето на одбраната, демократскиот концепт на цивилновоените односи, цивилновоената соработка во управувањето со воздушниот сообраќај и преориентацијата на производството од военоиндустриски комплекс кон производство за цивилни потреби.

Набљудувано од овој контекст, не помало значење има и меѓусебната соработка на НАТО со *Организацијата за безбедност и со-*

⁶ А. Стаменковски, НАТО и одбраната..., 34.

⁷ Ibid, 35.

работка во Европа (ОБСЕ). Оваа соработка, според аналитичарите, претставува компонента за безбедносната архитектура на Европа. ОБСЕ, како форум за заеднички систем, ги почитува човековите права, слободи, демократијата, безбедноста, економската соработка итн. Во тој поглед, НАТО и неговите членки, во рамките на развивањето на меѓусебната соработка и дејствување, ги интензивира напорите за зголемување на улогата на ОБСЕ во изградбата на новата Европа. Оттука, членките на НАТО активно ја поддржуваат институционализацијата на ОБСЕ, притоа изразувајќи ја нивната подготвеност за поддршка на мировните активности што треба да се спроведат од страна на ОБСЕ, имајќи ја предвид нивната постапка и користењето на расположливите ресурси и знаења на НАТО.

Во рамките на активностите за меѓусебно дејствување, земјите членки на НАТО, заедно со другите земји учеснички во ОБСЕ, имаат утврдено поголем број трајни предлози што се однесуваат на прашањата за усогласувањето и размената на информациите за планирање на одбраната, спречувањето на пролиферацијата и продажбата на оружје, воената соработка и контактите, општата размена на воени информации и мерките за стабилизација и за локализирање на кризните ситуации. Целта на сето ова е да се овозможи ОБСЕ да може да игра клучна улога во спречувањето на појавата и управувањето со кризните ситуации, мирно решавање на спорите и локалните недоразбирања.⁸

3. ПАРТНЕРСТВО ЗА МИР

Партнерството за мир како иницијатива е придвижена во 1994 година, со основна цел за реализација на непосредна и практична програма за зголемување на довербата и соработката меѓу НАТО и земјите учеснички во засилувањето на мирот и безбедноста. Впрочем, таа им нуди можност на земјите учеснички да ги прошират односите со НАТО во согласност со нивните интереси и способности.

Во тој поглед заслужуваат внимание некои ставови изнесени во студијата „NATO - Partnership for Peace“ - Invitation Brussels (1994 година), во која, меѓу другото, се укажува:

„Ние, Шефовите на држави или влади на земјите членки на *Северноатлантската алијанса*, градејќи блиско и долготрајно партнерство меѓу северноамериканските и европските членки на *Алијансата*, се обврзуваме да ја покренеме безбедноста и стабилноста во цела

⁸ Ibid, 37.

Европа. Покрај тоа, ние сакаме да ги зајакнеме врските со демократските земји од Исток. Во таа смисла, потврдуваме дека, во духот на спроведувањето на членот 10 од *Вашингтонскиот договор*, остануваме отворени за ново членство и на други европски земји, со цел да ги унапредиме принципите на договорот и да придонесеме за безбедноста на северноатлантското подрачје. Го очекуваме и сесрдно го прифаќаме проширувањето на НАТО како достигнување на демократските држави од Исток и како дел од развојниот процес што се презема за политички и безбедносен развој на Европа“.

Од изложените ставови во споменатата студија, посебно внимание заслужува делот според кој:

„Денес промовираме една непосредна и практична програма што ќе ги трансформира односите меѓу НАТО и земјите учеснички. Имено, новата програма ќе се остварува со дијалог, соработка и со градење реално партнерство, т.е. *Партнерство за мир*. Ние, заради тоа, ги повикуваме на соработка другите земји учеснички во *Северноатлантскиот совет* и останатите земји од *Советот за безбедност и соработка во Европа* што се во состојба и сакаат да придонесат за оваа програма и да ни се придружат во ова партнерство. Активното учество во *Партнерството за мир* ќе игра значајна улога во развојниот процес на проширувањето на НАТО“.

Партнерството за мир, коешто ќе работи под раководство на *Северноатлантскиот совет*, ќе гради нови односи меѓу *Северноатлантската алијанса* и нејзините партнери за мир. Земјите партнери ќе бидат повикани од *Северноатлантскиот совет* да учествуваат во политичките и воените тела на раководството на НАТО со почит на активностите на партнерството. Партнерството ќе ја прошири и ќе ја интензивира политичката и воената соработка низ Европа, ќе ја зголеми стабилноста, ќе ги намали опасностите за мирот и ќе гради односи со унапредување во духот на практичната соработка и прифаќање на демократските принципи врз кои се потпира нашата *Алијанса*. НАТО ќе се консултира со секој активен учесник во *Партнерството*, ако тој партнер чувствува директна закана на неговиот територијален интегритет, политичката независност или безбедноста. На начинот на пристап и на целите определени од капацитетот и желбите на индивидуалните земји учеснички, ние ќе работиме на конкретен начин преку транспарентност на буџетот за одбрана, унапредувајќи ја демократската контрола на министерствата за одбрана, заедничко планирање заеднички воени вежби и создавање можности за соработка со силите на НАТО на подрачјата како што се мировните актив-

ности, истражувањето, спасувањето, хуманитарните операции и во областите на други работи што можат да бидат договорени.⁹

Според рамковниот документ за пристап на земјите во *Партнерството за мир*, соработката со НАТО се темели врз следниве цели:

- обезбедување транспарентност на националното одбранбено планирање и процес на изработка на буџетот за одбрана;
- обезбедување демократска контрола на одбранбените сили;
- одржување на способноста и подготвеноста за учество, зависно од уставното определување, во операциите под раководство на *Обединетите нации* или под одговорност на ОБСЕ;
- развој на воените односи и соработка со НАТО, со цел заедничко планирање, обука и вежби за да се засили нивната способност за преземање задачи на подрачјето на мировните активности, истражувањето, спасувањето, хуманитарните операции и други активности коишто во иднина ќе можат да се договорат;
- развој на сили што се подобро оспособени за содејство со силите на членките на *Северноатлантската алијанса*.¹⁰

Прифаќањето на иницијативата *Партнерство за мир* земјите го потврдуваат со потпишување на рамковниот документ. Според него, земјите потписнички се обврзуваат дека ќе ги одржуваат демократските општества, ќе ги почитуваат принципите на меѓународното право, ќе ги извршуваат обврските од *Повелбата на Обединетите нации* и принципите од *Оштинската декларација за човекови права*. Покрај тоа, тие се обврзуваат дека ќе се откажат од закани или употреба на сила против територијалниот интегритет или против политичката независност на која било земја, ќе ги почитуваат постојните граници, ќе ги решаваат споровите по мирен пат и дека ќе ги спроведуваат документите на ОБСЕ за разоружување и контрола на вооружувањето.

Исто така, иницијативата *Партнерство за мир* нуди можност да се изрази заедничкото уверување дека стабилноста и безбедноста на евроатлантското подрачје можат да бидат остварени само ако се обезбеди соработка и заедничка акција. Оттука, од фундаментално значење за иницијативата е заштитата и унапредувањето на основните слободи и човекови права, обезбедувањето слобода, правда и мир преку демократија. Постапката за државите што ги исполнуваат условите за пристапување кон *Партнерството за мир* започнува со потпишувањето на рамковниот документ. Потоа следува давање презентациски

⁹ NATO - Partnership for Peace - Invitation Brussels, (1994), точка 2.

¹⁰ Ibid, точка 3.

документ на НАТО (изработен со помош на стручни лица од НАТО), кој ги содржи целите, постапките и нивото на учество во заедничките активности со НАТО, што се бараат од партнерот (заедничко планирање, обучување, заеднички вежби итн.).¹¹

Земјите членки на *Северноатлантскиот алијанс*, поради усогласување на обврските со целите на иницијативата *Партнерство за мир*, се обврзуваат :

- заедно со другите земји потписнички на иницијативата да развијат процес на планирање, истражување, развој на силите, оспособување за мултинационални вежби и за учество во операции заедно со НАТО;
- да извршат унапредување на воената и политичката координација во раководството на НАТО, со главна цел за обезбедување релевантни насоки за активностите на партнерството со другите земји членки, вклучувајќи го планирањето, обучувањето, вежбите и развојот на доктрината.

Во овој контекст, во анализата на заедничките координирани активности од областа на цивилната одбрана во меѓународни рамки, секако ќе се посочат воените вежби на НАТО и иницијативата *Партнерство за мир*, со хуманитарен карактер.

Прва вежба од таков карактер е изведена во Албанија, во јули 1996 година, наречена „Мировен орел“. Македонската армија, со единиците за специјални намени „Шкорпион“, првпат учествуваше во воена вежба на НАТО.

Во октомври истата година, во Македонија се одржа првата мултинационална командно-штабна воена вежба „Спасител 96“, со хуманитарен карактер. Исто така, во мај годинава, успешно е реализирана и вежбата „Спасител 97“, со учество на девет земји членки на НАТО, односно на *Партнерството за мир*, во изведувањето задачи за мисијата на хуманоста и мирот. Земји учеснички на вежбата беа: Република Македонија, САД, Бугарија, Грција, Италија, Романија, Словенија и Турција. Земји набљудувачки на таа вежба беа: Чехија, Полска и Унгарија.

Вежбата беше мултинационална. Со неа раководеше мултинационална команда, а единиците беа организирани во мултинационални баталјони, а цел на вежбата беше да се засили довербата и стабилноста во овој регион и да се зголеми интероперативноста на силите. Ангажирањето на мултинационалните воени единици на повеќе нации, членки на НАТО и на *Партнерството за мир*, е исклучително

¹¹ Ibid, точка 2.

хуманитарна мисија. Имено, со својата мисија тие треба да припомогнат за побрзото отстранување на катастрофалните последици во загрозеното подрачје. Всушност, концептот на вежбата е во духот на *Партнерството за мир*, базирана врз мултинационална операција (НАТО и *Партнерството за мир*) за ангажирање во спасување и помош на Република Македонија од елементарни и техничко-технолошки катастрофи (што е во надлежност на системот *цивилна одбрана*). Поточно, според предвиденото сценарио на вежбата, се предвидуваше спасување за време на катастрофален земјотрес и хаварија на хемиско-индустриски капацитети.

Значи, вежбата беше мултинационална (формираните команди и организационите единици имаа мултинационален карактер), со хуманитарна цел, планирана и изведена според стандардите на НАТО и таа е една од најголемите вежби од таков вид што се извршиле во Европа како потврда за организацијата и функционирањето на цивилната одбрана на меѓународно ниво, бидејќи изворите на загрозување ги надминуваат националните граници и ја наметнуваат потребата од изнаоѓање заеднички основи во отстранувањето на последиците.

Овој начин на организирање вежбовни активности со хуманитарен карактер продолжува во континуитет.

4. УЛОГАТА НА НАТО ВО МИРОВНИТЕ АКТИВНОСТИ

Гледано од суштински аспект, новиот стратегиски концепт на НАТО ја истакнува улогата на дијалогот и соработката во Европа, што служи како средство за отстранување на кризите и спречување на конфликтите. Од друга страна, пак, во иста насока е и подготвеноста на *Алијансата* за поддршка на мировните активности преземени од страна на ОБСЕ и од *Советиот за безбедност на Обединетите нации*. Значи, сето ова упатува на потребата од постоење на една координирана и синхронизирана активност помеѓу НАТО, ОБСЕ и ООН (на пр. во случај на хуманитарни активности).

Во однос на учеството во мировните активности, со користење колективни средства или со индивидуалниот придонес на земјите членки, НАТО утврдува специфични мерки на подрачјето на командувањето и контролата, логистичката поддршка, инфраструктурата, обучувањето и вежбите, со цел да се овозможат услови за остварување на овие активности.

Исто така, НАТО настојува да влијае да се спречат регионалните тензии, конфликти и етнички судири, да даде сестрана поддршка на ОБСЕ во напорите за отстранување на конфликтите, во решавањето

на споровите по мирен пат и др. За да може да ги оствари овие активности, за да ги направи поуспешни резултатите од мировните активности и за да ја засили својата улога, НАТО врши согледување на неопходните политички и воени мерки и постапки што треба да бидат адаптирани за нивна примена во овие услови. Оттука, мировните активности се дел и од задачите на програмата *Партнерство за мир*. Тие се спроведуваат преку заедничко планирање и здружени воени вежби, како и со нивното оспособување за заедно учество со силите на НАТО во операциите од аспект на цивилната одбрана, и тоа: барање на настрадани, спасување и хуманитарни активности.

5. ПОЛИТИКАТА НА НАТО

Иако членките на НАТО се суверени земји што ја задржуваат својата независност во сите сегменти на општественото живеење, со различни историски, културни и други обележја, со различна големина и со различен број на население, сите заедно, во рамките на НАТО, имаат еднакви права, односно тие имаат право на еден глас. Оттука, и одлуките на *Советот* на НАТО се донесуваат со заедничка согласност. Или, поинаку кажано, консензусот е правило на Организацијата. Во тој поглед, особено значење има тесната политичка соработка меѓу членките. Во редот на најважната соработка, што се одвива во неа, спаѓаат: прво - целосна меѓусебна информираност на нивните влади за вкупната политика и, второ - постојано консултирање во врска со развојот на нивните размислувања и нивните ставови за повеќе специфични прашања.

Набљудувано од тој аспект, нема помало значење ниту полето на основните принципи на оперативното дејствување на *Алијансата* што ги опфаќа заедничките обврски за практична соработка меѓу членките. Сепак, се чини дека нивната заедничка политика е неделива. Впрочем, ниту една земја членка не може сама да се потпира на сопствените национални напори и економски ресурси во градењето на основните безбедносни промени.

Гледано од тој аспект, ниедна членка на НАТО не може да отстапи од правото за извршување на сопствените обврски кон нејзиниот народ и од континуитетот на преземањето одговорност за својата одбрана. Оттука, со оглед на главните одлики и на целта на нејзиното постоење, НАТО им овозможува на своите членки да влијаат врз засилувањето на своите можности во процесот на остварувањето на своите основни национални безбедносни цели преку колективен на-

пор. Во овие односи, сите земји членки на НАТО имаат право на еднаква безбедност меѓу нив, без оглед на нивните релативни национални можности и придонесот кон паралелното градење на нивната и севкупната стабилност.

Во редот на најважните процеси што се одвиваат во рамките на политиката на НАТО спаѓаат:

- **ПОЛИТИЧКИТЕ КОНСУЛТАЦИИ** што се остваруваат како систематско искуство за размена на гледишта за политичките проблеми од заеднички интерес. Политичките консултации не се ограничени само на настаните што се однесуваат на прашањата за дејствување на подрачјето опфатено со договорот за формирање на НАТО, туку и на настаните што се надвор од географското подрачје покриено со договорот, што можат да имаат влијание врз *Алијанса*.
- **ЕКОНОМСКАТА СОРАБОТКА**. Основата за економската соработка на НАТО е дадена во член 2 од *Договорот*, во кој се вели: „Земјите членки ќе даваат придонес за идниот развој на добрите и пријателски односи за засилување на нивните слободни институции, ... и со унапредување на условите за стабилност и благосостојба. Тие ќе бараат да се елиминираат конфликтите во нивните меѓународни економски политики и ќе ја охрабрат економската соработка меѓу некои од нив или меѓу сите нив“. Оттука, главниот дел од активностите што ги презема НАТО на подрачјето на економијата се: споредбата на трошоците за одбрана, развојот на индустријата за производство на оружје, користењето на ресурсите за извршување на одбранбените планови, трговијата со опрема за потребите на одбраната меѓу земјите членки на *Алијанса*, економската соработка и друга помош меѓу членките.
- **ОДБРАНБЕНА ПОЛИТИКА**. Таа е втемелена врз голем број одделни, но меѓусебно поврзани елементи, од кои секој придонесува за вкупната политика на одвраќање на сите можни форми на агресија, вклучувајќи одвраќање на директна агресија против една или повеќе земји членки на НАТО, на закана за употреба на сила, вршење притисок или застрашување. Политиката е темелена врз одржување на ниво на подготвеност на силите за брза одбрана, како и создавање предиспозиции на НАТО за флексибилен одговор на која било форма на агресија до која може да дојде. Значи, одбранбената политика на НАТО е израз на се-

вкупната политичка солидарност на земјите членки и е средство преку кое тие се грижат за нивната заедничка одбрана.

- **ОДБРАНБЕНО ПЛАНИРАЊЕ.** Суштината на одбранбеното планирање е во неговата постојана приспособеност за одржување на мирот во согласност со промените на околностите и технолошкиот развој и во согласност со развојот на релативните воени способности на НАТО и на евентуалниот агресор. За да може успешно да се оствари нивниот придонес во заедничката одбрана, земјите членки се апсолутно независни во акцијата. Но, од друга страна, колективната природа на одбраната на НАТО, при донесувањето на нивните одлуки, бара владите на земјите членки да мораат да сметаат на воената структура на НАТО и на долгорочните воени планови на нивните партнери. Во овој случај, НАТО, во фазата на заедничкото планирање на силите, мора да ги земе предвид факторите како што се воените потреби, најдоброто користење на расположливите ресурси, развојот на науката и технологијата, потребата за планирање на силите да биде во согласност со економските и финансиските можности на земјата членка.

Во основа, одбранбеното планирање опфаќа проектирање на четири активности на НАТО, и тоа: структурата на силите, вооружувањето, логистиката и инфраструктурата.

5.1. ЦИВИЛНА ПОДДРШКА (ЦИВИЛНО ПЛАНИРАЊЕ)

Содржината на договорот, направен со земјите членки на НАТО, за обезбедување на цивилна поддршка за остварување на заедничката одбрана, претставува значаен придонес кон севкупната нејзина безбедност. Всушност, цивилната поддршка и управувањето со ресурсите се национална одговорност. Исто така, во рамките на НАТО може многу да се направи преку координацијата за овозможување на националното планирање, со што, од аспект на цивилното планирање, многу ќе се придонесе за безбедноста на *Алијансата*.

Оттука, успешната, ефикасната и целосната реализација на стратешкиот концепт за одвраќање на агресија со флексибилен одговор, може да се оствари само во случај кога воената подготвеност ќе биде со соодветна цивилна оспособеност и подготовка. Во овој случај, националните цивилни ресурси мора да бидат оспособени за:

1. Брзо мобилизирање и поддршка на целокупниот одбранбен напор;

2. Обезбедување континуитет и ефикасно функционирање на демократските влади и
3. **Преземање мерки за намалување на можноста за повредување на цивилното население.**¹²

Целта на цивилната одбрана е по пат на мобилизација да се обезбеди и користење на предностите на основните национални ресурси (енергијата, човечката сила, храната, суровините и репроматеријалите, индустриската и телекомуникациската инфраструктура), а исто така и на други цивилни мерки - поддршка на вооружената борба, намалување на последиците од воениот судир и заштита на цивилното население. Значи, од сето ова можеме да заклучиме дека цивилната поддршка на НАТО, покрај основната функција за одржување на социјалниот и економскиот живот на земјите членки и обезбедување на нивното население, има една друга, мошне важна функција. Имено, станува збор за поддршката на вооружените сили од страна на цивилите и институциите на власта. Во овој случај, цивилната поддршка на одбраната претставува значаен елемент за успешно реализирање на одбранбените активности на *Алијанса*, но истовремено и значаен елемент за секоја одделна нејзина членка, посебно. Исто така, се предвидува цивилната поддршка да се спроведува и во случај кога *Алијанса* се соочува со кризи или конфликти. Во таков случај, цивилните активности за поддршка на НАТО се од политичка, економска и од воена природа. Оттука, оваа форма на цивилна поддршка на НАТО упатува на развој на колективните планови за ефикасно користење на цивилните ресурси.

Со оглед на нејзините одлики, цивилната подготвеност и управувањето со важните ресурси се примарна одговорност на земјите членки, поради што координацијата е основа за преземање заеднички активности што придонесуваат за зголемување на целокупната безбедност на *Алијанса*, со помалку трошоци и со подобро структурирано однесување.

Значајно за цивилната поддршка, во оваа смисла, секако, е тоа што НАТО императивно ја користи и во случај на **природни катастрофи** во мир и за остварување на мировните активности.

6. АНГАЖИРАЊЕ НА НАТО ВО СЛУЧАИ НА ОПАСНОСТИ ВО МИР

Според оценката на воените аналитичари, во услови на нова политичка и стратешка околина на Европа (тектонски нарушувања во

¹² А. Стамешковски, НАТО и одбраната..., 54.

Средна и Источна Европа, како и на Балканот, распаѓањето на *Варшавскиот договор*, кризните жаришта во поранешната СФРЈ и во поранешниот СССР), влијанието на НАТО во одржувањето на мирот и спречувањето на војната, во голема мера зависеше од ефикасната превентивна дипломатија и од успешното управување со кризните ситуации што можат да имаат влијание врз безбедноста. Имено, во овие услови улогата и значењето на политичките, економските, социјалните и другите прашања за безбедноста и стабилноста е сè позначајна. Во овој случај, интензивните консултации меѓу земјите членки на НАТО, во време на тензии и кризи, стануваат мошне значајни. Во такви околности, донесувањето на одлуките исклучиво зависи од консензусот што треба да се постигне на политичко и воено ниво и на подрачјето на цивилната поддршка. Исто така, од постапката на консултациите зависи формата на организирање на управувањето со кризните ситуации од страна на *Алијансата*.

Значењето на новото приближување кон управувањето со кризните состојби може да се анализира од неколку аспекти:

1. Поактивно и поинтензивно користење на политички и дипломатски средства;
2. Пофлексибилни и мобилни мултинационални воени сили;
3. Поблиски меѓусебни акции и соработка со другите меѓународни организации и поддршка на мировните активности.

Примарни задачи на управувањето со кризни состојби се: да се придонесе за намалување на тензиите; да се спречи тие да се претворат во кризни состојби; поефикасно да се управува со кризите за да се спречи нивниот развој да не доведе до конфликти; да се обезбеди благовремена цивилна и воена подготвеност; да се спречи идната ескалација и одвраќање на секој агресор во случај на негов напад на територијата на *Алијансата*.

Исто така, управувањето со кризните ситуации е едно од договорените подрачја во контекст на одбранбеното планирање, вклучено во индивидуалните програми на *Партнерството за мир*. Активностите на ова подрачје предвидуваат курсеви за управување во кризни состојби, брифинзи и здружени вежби.

ЛИТЕРАТУРА:

1. NATO - Handbook: Nato office of information and Press, Brussels 1992.
2. *The Nort Atlantik treaty Organisation, Facts and Figures*, Published bu NATO information Service, Brussels 1990.
3. Стаменковски, Алекса, *НАТО и Одбраната*, НИП „Гурѓа“, Скопје 1997.
4. Димишковски, Слободан, *Основи на националната одбрана на Република Македонија*, НИП „Глобус“, Скопје 1996.
5. *NATO - Partnership for Peace - Invitation* Brussels, 1994.

Клучни зборови: *Одбранбен систем, одбрана, безбедност, цивилна одбрана.*

SUMMARY

Marina MITREVSKA

NATO CIVIL DEFENSE

NATO is a political and military organization with an essential focus on the protection of freedom and security of all of its member countries by political and military means. Hence, its basic goal could be successfully and efficiently achieved only if its military readiness includes an adequate civil emergency capability and preparedness. In this case, the civil defense using the mobilization as a means should provide using of the basic national resource and their advantages as well as the civilian measures protecting the civil population as its priority.

Therefore, NATO should exist as an organization with a new philosophy which would provide a more significant role in the construction of the foundations of the future European stability and security as well as of a much improved organization for civil population protection.